

Το περιοδικό της σύγχρονης Διπλωματίας και Άμυνας

Ο πόλεμος στην Ουκρα

Του Ιωάννη Καραμπελά *

Τουλάχιστον αμύχανα και με ανάμεικτα αισθήματα οργής, θλίψης, ανησυχίας και συμπόνιας, η παγκόσμια κοινή γνώμη παρακολουθεί τον πόλεμο στην Ουκρανία, την πρώτη γενικευμένη ένοπλη σύρραξη στον 21ο αιώνα στο ευρωπαϊκό έδαφος. Πέρασαν 48 χρόνια από την τελευταία φορά που μια χώρα επιτέθηκε στρατιωτικά σε μια άλλη ευρωπαϊκή, όταν η Τουρκία εισέβαλλε στην Κύπρο και από τότε κατέχει τμήμα του νησιού, διατηρώντας στρατιωτικές δυνάμεις κατοχής. Ο δε πόλεμος δεν είναι και τόσο μακρινός για την ευρωπαϊκή ήπειρο, καθώς έχουν περάσει μόλις 31 χρόνια από την έναρξη της ένοπλης σύρραξης στην πρώην Γιουγκοσλαβία, η οποία έληξε μόλις το 2001 και οδήγησε στη βίαιη διάλυσή της και στην ανάδυση νέων κρατών.

Η στρατιωτική επιχείρηση της Μόσχας εναντίον της Ουκρανίας δεν ήταν ούτε αναπάντεχη, ούτε αιφνιδιαστική. Ουσιαστικά, την επόμενη ημέρα της κατάρρευσης του σοβιετικού οικοδομήματος το 1991 και της δημιουργίας του ανεξάρτητου ουκρανικού κράτους, γεννήθηκαν οι αιτίες για μια ρωσική εισβολή εναντίον του. Ο μεγάλος Zbigniew Brzezinski είχε ήδη προαναγγείλει το ρωσικό σχέδιο επίθεσης εναντίον του Κιέβου, από το 1997 και μάλιστα περιέγραψε με αρκετή λεπτομέρεια τον πιθανό τρόπο κλιμάκωσης της κατάστασης μεταξύ των δύο χωρών, υποστηρίζοντας ότι οι ρωσόφωνοι κάτοικοι της ανατολικής Ουκρανίας, επικαλούμενοι την καταπιεστική πολιτική του Κιέβου εναντίον τους θα ζητούσαν την υποστήριξη της Μόσχας για να καταλάβει τις περιοχές αυτές, σε μια κίνηση ανακούφισης και προστασίας του ρωσόφωνου λαού της Ουκρανίας. Πράγματι κάπως έτσι εξελίχθηκαν τα γεγονότα την άνοιξη του 2014, όταν η Κριμαία προσαρτήθηκε από τη Ρωσία και αυτονομήθηκαν οι επαρχίες Ντονέτσκ, Λουγκάνσκ στην ανατολική Ουκρανία.

νία και η αποθέωση του Ρεαλισμού

Η Ρωσία, ως διάδοχο κράτος της καταρρέουσας Σοβιετικής Ένωσης, βρέθηκε σε κατάσταση γεωπολιτικού και γεωστρατηγικού σοκ, βλέποντας τα σύνορα της άλλοτε κυρίαρχης ρωσικής αυτοκρατορίας να συρρικνώνονται δραματικά. Η απώλεια των Βαλτικών δημοκρατιών απέκλεισε τη Ρωσία από την ομαλή πρόσβαση στη Βαλτική Θάλασσα, ενώ η διάλυση του Συμφώνου της Βαρσοβίας έφερε την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) και το ΝΑΤΟ στη ρωσική γειτονία, που ολοκληρώθηκε με την προσχώρηση της Εσθονίας, της Λιθουανίας και της Λεττονίας, της Πολωνίας, της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας στους δύο οργανισμούς, επιτρέποντας την επέκτασή τους προς τα ανατολικά και προς το κέντρο της Ευρασίας. Η εσωτερική πολιτική και οικονομική κρίση της Ρωσίας, ειδικά τα πρώτα χρόνια μετά τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης, δεν της επέτρεψε να αντιδράσει ιδιαίτερα στη δυναμική και γρήγορη ανάπτυξη της ΕΕ και του ΝΑΤΟ προς τα ανατολικά, ωστόσο δημιουργήθηκε στη Μόσχα μια αίσθηση «περίσφιξης» της χώρας από τα δυτικά. Άλλωστε, η Ρωσία βρισκόταν σε μια φάση πολιτικής, οικονομικής και κοινωνικής μετάβασης, καθώς ο νέος της ηγέτης, Vladimir Putin, προσπαθούσε να της ξαναδώσει το χαμένο μεγαλείο, να αποκαταστήσει την πολιτική σταθερότητα και να αναθερμάνει την οικονομία της με βασικό όχημα τη ενέργεια. Πράγματι, η Ρωσία του Putin ανέκτησε τη θέση της στο παγκόσμιο στερέωμα, ως μεγάλη και υπολογίσιμη δύναμη, χαρίζοντας μάλιστα στον ηγέτη της το 2007, τον τίτλο του «προσώπου της χρονιάς» από το περιοδικό Time.

Η Ουκρανία, όχι μόνο πλήγωσε τη χαμένη αξιοπρέπεια της Ρωσίας, αλλά συνιστούσε κρίσιμη γεωπολιτική και γεωστρατηγική απώλεια, λόγω της δεσπόζουσας γεωγραφικής της θέσης στη Μαύρη Θάλασσα. Ουσιαστικά, η δημιουργία της ανεξάρτητης ου-

κρανικής δημοκρατίας απέκλεισε τη Μόσχα από την κυρίαρχη θέση της στη Μαύρη Θάλασσα και κατ' επέκταση από την απρόσκοπτη πρόσβασή της στη Μεσόγειο. Τον περιορισμό της ρωσικής επιρροής στη Μαύρη Θάλασσα επέτεινε η δημιουργία της Αρμενίας, του Αζερμπαϊτζάν και της Γεωργίας στον Καύκασο και η επέκταση της τουρκικής παρουσίας στην περιοχή. Η όλο και αυξανόμενη ναυτική παρουσία του ΝΑΤΟ στη Μαύρη Θάλασσα

αύξανε τον ρωσικό εκνευρισμό. Εξάλλου, ο ουκρανικός λαός εκλαμβάνεται από τη Ρωσία, ως «αδελφός λαός», εξαιτίας της κοινής σλαβικής ρίζας, αλλά και λόγω της κοινής θρησκευτικής πίστης. Για τους Ρώσους η Ουκρανία θεωρείται «ένα λάθος» της Σοβιετικής κατάρρευσης, που αργά ή γρήγορα θα διορθωνόταν. Τέλος δεν πρέπει να παραβλέπεται η πρόσβαση στους πλούσιους φυσικούς πόρους, τη βιομηχανία και την αγροτική οικονομία της Ουκρανίας. Με

άλλα λόγια, η Ουκρανία θεωρείται για τη Ρωσία, ως η φυσική της γεωγραφική συνέχεια, που ολοκληρώνει την εθνική συνοχή (μαζί με τη Λευκορωσία), αναβαθμίζει γεωπολιτικά και γεωστρατηγικά τη χώρα και περιορίζει τις αναδυόμενες απειλές ασφαλείας από την επέκταση του ΝΑΤΟ και της ΕΕ στην περιοχή. Έτσι εξηγείται, άλλωστε, ότι η Ρωσία δεν επέδειξε το ίδιο ενδιαφέρον και δεν εκδήλωσε παρόμοιες επιθετικές αντιδράσεις, κατά την προσχώρηση των Βαλτικών χωρών στο ΝΑΤΟ και την ΕΕ, παρόλο που οι τρεις αυτές χώρες μοιράζονται κοινά σύνορα με τη Μόσχα και η ανάπτυξη στρατιωτικών δυνάμεων της Συμμαχίας συνιστά ευθεία απειλή εναντίον της.

Λαμβάνοντας όλα τα παραπάνω υπόψη, η ρωσική εισβολή στην Ουκρανία δεν ήταν παρά το χρονικό ενός προαναγγελθέντος πολέμου. Η σχολή του κλασικού ρεαλισμού μπορεί να αισθάνεται

“ Η σχολή του κλασικού ρεαλισμού μπορεί να αισθάνεται δικαιωμένη, καθώς η Ρωσία λειτούργησε απόλυτα ορθολογικά, με όρους διεθνών σχέσεων ”

“ Από την οπτική γωνία των διεθνών σχέσεων και με την προσπάθεια εγκατάλειψης κάθε συναισθηματισμού, η Ευρώπη συνειδητοποίησε ότι ο πόλεμος είναι μια πραγματικότητα και μπορεί και να προβλεφθεί και να εξηγηθεί ”

δικαιωμένη, καθώς η Ρωσία λειτούργησε απόλυτα ορθολογικά, με όρους διεθνών σχέσεων. Λειτουργώντας σε ένα απόλυτα άναρχο διεθνές σύστημα, η Ρωσία εκδήλωσε την επιθετική συμπεριφορά της εναντίον της Ουκρανίας με στόχο να ικανοποιήσει το υπέρτατο εθνικό της συμφέρον, την ασφάλεια.

Η αδυναμία των διεθνών οργανισμών και θεσμών να επιβάλλουν την ειρηνική διεθότητα του προβλήματος φανερώνει την ουτοπική προσέγγιση της πλουραλιστικής σχολής σκέψης, ενώ ούτε η επιβολή σκληρών οικονομικών κυρώσεων από την παγκόσμια κοινότητα στάθηκε ικανή να αποτρέψει την εκδήλωση της πολεμικής επιχειρήσης ή να εξαναγκάσει τη Ρωσία να εγκαταλείψει τα σχέδιά της. Δεν υπάρχει αμφιβολία, ότι η κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης δημιούργησε ένα κενό ασφάλειας στη ευρύτερη περιοχή της κεντρικής Ευρασίας και η φανερή πρόθεση του NATO να επεκταθεί στην Ουκρανία, ουσιαστικά ανατρέπει την υφιστάμενη ισορροπία ισχύος στην περιοχή, θέτοντας τη Ρωσία σε δυσμενή θέση. Ο Kenneth Waltz σωστά είχε υποστηρίξει, ότι «η μη εξισορροπημένη ισχύς αποτελεί κίνδυνο για τα αδύναμα κράτη. Μπορεί να αποτελεί κίνδυνο και για τα ισχυρά κράτη. Μια έλλειψη ισορροπίας ισχύος με το να εκτρέφει τη φιλοδοξία κάποιων κρατών για επέκταση της επιρροής τους μπορεί να βάλει στον πειρασμό επικίνδυνων δραστηριοτήτων. Η ασφάλεια για όλα τα κράτη... εξαρτάται από τη διατήρηση της ισορροπίας μεταξύ αυτών».²

Δεν υπάρχει καμία αμφιβολία, ότι σήμερα συντελείται μια θηριωδία στην ουκρανική γη, λόγω της ρωσικής εισβολής. Άμαχοι

σκοτώνονται ή παίρνουν το δρόμο της προσφυγιάς. Όμως από την οπτική γωνία των διεθνών σχέσεων και με την προσπάθεια εγκατάλειψης κάθε συναισθηματισμού, η Ευρώπη συνειδητοποίησε ότι ο πόλεμος είναι μια πραγματικότητα και μπορεί και να προβλεφθεί και να εξηγηθεί. Η συμπεριφορά των κρατών δεν έχει αλλάξει, όσο κι αν κάποιος ευαγγελίζεται ένα ελεγχόμενο διεθνές σύστημα, με θεσμούς και αρχές που στηρίζονται στο διεθνές δίκαιο. Η ουσία της συμπεριφοράς των κρατικών δρώντων θα συνοψίζεται πάντοτε στην εξήγηση του Θουκυδίδη για τον Πελοποννησιακό Πόλεμο, ότι δηλαδή η άνοδος της Αθήνας και η απειλή της κυριαρχίας της Σπάρτης ήταν η αιτία του πολέμου και πάντοτε έτσι θα είναι.

* Πρόεδρος του «HERMES» Institute of International Affairs, Security & Geoeconomy

